

Ministerie van OCW
Mevrouw J.M. van Bijsterveldt-Vliegenthart
Postbus 16375
2500 BJ DEN HAAG

Zoetermeer, 17 februari 2012

Betreft: Advies mbo-4 kwalificaties met nominale studieduur van vier jaar

Kenmerk: br12-0250lvd/BES_alg

Geachte mevrouw Van Bijsterveldt,

Ter vergroting van de kwaliteit en het rendement van het mbo heeft u in uw Actieplan mbo 2011-2015 'Focus op vakmanschap' verschillende beleidsvoornemens geformuleerd. Eén daarvan is de maatregel om de nominale studieduur van mbo-4 opleidingen te verkorten van vier naar drie jaar met ingang van 1 augustus 2013. Met deze maatregel wilt u de route via mbo naar hbo aantrekkelijker maken voor toekomstige studenten. Voor maximaal 15% van de opleidingen, waarvoor vier jaar nodig blijft voor het behalen van de kwalificatie-eisen, zal de nominale studieduur niet gewijzigd worden.

Op 10 oktober jl. verzocht u de stichting Samenwerking Beroepsonderwijs Bedrijfsleven (SBB) om een lijst te presenteren van mbo-4 opleidingen die niet verkort kunnen worden naar een opleidingsduur van drie jaar. U heeft gevraagd om daarbij te kijken naar de nominale opleidingsduur van opleidingen in de periode tot 1995.

Verkorting is een middel om effectieve en efficiënte leerroutes te bereiken, maar een voorwaarde daarbij is behoud van kwaliteit, die o.a. identificeerbaar is vanuit de civiele waarde en drievoudige kwalificering van een mbo-diploma. Het gaat immers om een optimale aansluiting op de arbeidsmarkt, het vervolgonderwijs en het maatschappelijk functioneren. Het zorgvuldig identificeren van opleidingen die niet voor verkorting in aanmerking komen is in het belang van de productiekraft van de Nederlandse economie en voor de concurrentiepositie van gediplomeerden op de arbeidsmarkt. De uiteindelijke lijst is met zorg opgesteld, rekening houdend met het belang van bedrijfsleven, onderwijs en toekomstige beroepsbeoefenaren. Hierbij willen we opmerken dat voor het goed kunnen uitvoeren van opleidingen in vier jaar voor het bekostigd onderwijs een adequate bekostiging voorwaardelijk is.

De grote diversiteit van opleidingen op niveau 4, de verschillende doelgroepen die bediend worden en het onderscheid in de leerwegen bol en bbl, hebben de uitdaging vergroot om dit advies binnen het korte tijdsbestek vorm te geven. Tegen deze achtergrond is een gedegen en gedragen advies opgesteld dat wij met gepaste trots aanbieden.

Leerwegen bol en bbl

Bij de totstandkoming van dit advies is specifiek gekeken naar bol-opleidingen. De doelstelling verkorten en intensiveren van opleidingen kan slechts worden gerealiseerd voor deze specifieke leerweg. Doelbewust heeft SBB gekozen om bbl-opleidingen buiten de reikwijdte van dit advies te houden. Met die keuze wil SBB studenten ontzien die binnen de beroepskolom, door de stapeling van niveau 2, 3 en 4, uiteindelijk met een niveau-4 diploma werk vinden op de arbeidsmarkt. Werkend leren is kenmerkend voor deze doelgroep die voornamelijk bestaat uit volwassenen. De bbl vergt een gemiddelde opleidingstijd van meer dan vier jaar om niveau 4 te bereiken. Dit betreft grotendeels specialistisch vakmanschap waar grote behoefte aan is vanuit het bedrijfsleven. SBB wil daarbij wijzen op de initiatieven van SOS Vakmanschap en pleit er dringend voor om afzonderlijk beleid te maken voor deze vorm van opleiden. Voorbeelden van deze opleidingen zijn tandtechnicus, gespecialiseerd kok en patissier.

Advies

SBB constateert dat er, ondanks de tijdsdruk en complexiteit, een advies ligt waarvoor draagvlak en adhesie is onder sectorale partners. Dit advies bestaat uit een lijst van bol-opleidingen die op dit moment niet verkort kunnen worden naar een opleidingsduur van drie jaar (bijlage 1).

U verzocht ons de kwantitatieve norm van 15% mee te nemen in het advies. SBB heeft als uitgangspunt de kwaliteit en inhoud van de mbo-4 opleidingen genomen. Uitgaande van het aantal geregistreerde niveau-4 opleidingen komen we met onze kwalitatieve benadering tot een percentage van ca. 17% van het aantal opleidingen. Omdat SBB inhoud en kwaliteit als uitgangspunt heeft genomen voor de bepaling voor welke opleidingen een nominale studieduur van vier jaar noodzakelijk is, moeten studenten in het bekostigd onderwijs met een gemiddeld instroomprofiel profijt blijven houden van een daadwerkelijk verlengde nominale studieduur.

SBB heeft bij het uitbrengen van dit advies beperkt rekening gehouden met de verwachte effecten van de vereenvoudiging van de kwalificatiestructuur, waarover tevens advies is gevraagd. Wel is er al gekeken naar de effecten van een mogelijke samenvoeging van kwalificaties, daarbij gebruikmakend van de adviezen van de afzonderlijke paritaire commissies en de kennis binnen de thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren en het ondersteunende projectteam. Omwille van heldere kaders en het verwachte effect op de uitkomsten van dit advies is marginaal rekening gehouden met aspecten als de invoering van de opleidingsdomeinen, de inpassing van NLQF-standaarden en de verhoogde eisen voor Nederlands, rekenen en Engelse taal. Onduidelijk is nog welk effect de nieuwe arrangementen in het vmbo hebben op de nominale studieduur van een niveau-4 opleiding.

Door veranderingen van arbeidsmarkt en beroep zullen naast wijzigingen in bestaande kwalificaties mogelijk ook nieuwe kwalificaties ontstaan. De lijst krijgt daarmee een dynamisch karakter, met ruimte voor aanpassingen op grond van evaluatie en toetsing. Daarom adviseren wij u om binnen de nieuwe regelgeving een bepaling op te nemen die, bij indiening van een nieuwe of gewijzigde kwalificatie, normatief is voor de toekenning van de nominale studieduur. Bij de totstandkoming van het advies is gebleken dat voor een aantal kwalificaties onvoldoende gegevens beschikbaar zijn om een verantwoorde beslissing te nemen voor opname op de lijst.

SBB zal, verwijzend naar een nog op te nemen bepaling in de wetgeving, op een later tijdstip alsnog adviseren over deze kwalificaties in relatie met een verlengde studieduur van nominaal vier jaar. Het gaat dan om de volgende kwalificaties:

Kwalificatiedossier	Kwalificatie
Technisch specialist verbrandingsmotoren	Technisch specialist verbrandingsmotoren
Maatschappelijke zorg	Persoonlijk begeleider gehandicaptenzorg
	Persoonlijk begeleider specifieke doelgroepen
Applicatie- en mediaontwikkeling	Mediadeveloper
	Gamedeveloper
Watersportindustrie	Meewerkend voorman watersportindustrie
Signmaker	Signspecialist
Biologisch-dynamisch bedrijf	Manager biologisch-dynamisch bedrijf

Indien de conclusie is dat van deze opleidingen er één of meerdere alsnog in aanmerking komen voor een nominale studieduur van vier jaar, zal het bestuur SBB u hierover tijdig informeren.

Totstandkoming advies

De lijst is samengesteld op basis van een beslisboom en advies en informatie vanuit de afzonderlijke paritaire commissies en de thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren (bijlage 2). Paritaire commissies is daarbij nadrukkelijk gevraagd de effecten van de intensivering van de opleidingstijd mee te laten wegen bij haar advies. Voor het opstellen van het advies is een kwantitatieve analyse gemaakt, waarbij gekeken is naar verblijfsduur van studenten uit cohort 2006, de huidige nominale opleidingsduur en een vergelijking met 1995. Daarnaast is gedurende het proces een verbinding gelegd met het (sectorale) onderwijs en bedrijfsleven. Aan de paritaire commissies van de kenniscentra, in afstemming met de bedrijfstakgroepen van de MBO Raad, brancheorganisaties en NRTO, is advies gevraagd omtrent de samenstelling van de lijst.

SBB wil benadrukken dat, wanneer kwalificaties waar aantoonbaar wettelijke beroepsvereisten aan de verblijfsduur ten grondslag liggen buiten beschouwing worden gelaten, het uiteindelijke percentage kwalificaties minder dan 15% bedraagt.

Adviezen paritaire commissies

Op verzoek van SBB hebben de afzonderlijke paritaire commissies inhoudelijk gereageerd op de vraag welke opleidingen niet voor verkorting in aanmerking komen en wat de argumentatie daarvoor is. Tezamen met enkele opbrengsten uit de interne discussie binnen de thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren is in een extra bijlage (3) een weergave opgenomen van deze punten.

Voor eventuele nadere toelichting of aanvullende adviezen zijn wij graag bereid.

Met vriendelijke groet,

Jan van Zijl
voorzitter

beroepsonderwijs bedrijfsleven

Bijlage 1: Advies mbo-4 kwalificaties met nominale studieduur van vier jaar

Kenniscentrum	Kwalificatiedossier	Kwalificatie 2011-2012	Crebocode	Aantal kwalificaties	
Aequor	Paardensport	Instructeur paardensport	97241	1	
	Paraveterinaire ondersteuning	Dierenartsassistent paraveterinair	97590	1	
	Milieu en ruimte (Aequor/PMLF)	Milieufunctionaris	90270	1	
	Toezichthouder milieu en ruimte	97371			
Calibris	Sport en bewegen*	BOS-medewerker	95292	1	
		Trainer/coach	95294		
		Bewegingsagoog	95291		
	Mbo-verpleegkundige	Operationeel sport- en bewegingsmanager	95293	1	
	Mbo-verpleegkundige	95520			
ECABO	ICT- en mediabeheer (ECABO / GOC / Kenteq)*	ICT-beheerder	95321	1	
		Mediaworkflowbeheerder	95322		
Fundeon	Middenkaderfunctionaris bouw en infra*	Middenkaderfunctionaris Bouw	94051	2	
		Middenkaderfunctionaris Infra	94052		
		Middenkaderfunctionaris Restauratie	94055		
		Middenkaderfunctionaris Verkeer en Stedenbouw	94054		
		Middenkaderfunctionaris Landmeetkunde	94053		
Kenniscentrum GOC	AV-productie (GOC / PMLF / Savantis)	Beeldtechnicus	90071, 90072, 90081	1	
		Cameraman	90073, 90074, 90082		
		Geluidstechnicus	90077, 90084, 90085		
		Lichttechnicus	90078, 90086, 90087		
		Video-editor	90079, 90088, 90089		
	Mediavormgever	Fotograaf	90075, 90076, 90083	1	
		Grafische vormgeving	90403, 90413, 90424	1	
		Animatie/audiovisuele vormgeving	90401, 90411, 90421		
		Interactieve vormgeving	90404, 90414, 90423		
		Art & Design	90402, 90412, 90422		
Innovam groep	Autotechniek	Technisch specialist personenauto's	93430	1	
Kenniscentrum Handel	Interieuradviseur	Interieuradviseur	90940	1	
	Medewerker mode/maatkleding	Specialist mode/maatkleding	91260	1	
Kenteq	Fijnmechanische techniek	Researchinstrumentmaker	94360	1	
		Technicus	94421	1	
		Commercieel technicus	94422	1	
	Vliegtuigonderhoud Part-66	Technicus Part-66 Cat.B2	95671	1	
		Technicus Part-66 Cat.B1	95672	1	
	Mobiele werktuigen 4 (Kenteq / Fundeon)	Technicus landbouwmechanisatie	93810	1	
Kenwerk	Ondernemer horeca/bakkerij	Manager/ondernemer horeca	90303	1	
Kenniscentrum PMLF	Operationele techniek	Allround operationeel technicus	91680	1	
		Operator C	90240	1	
	Analist*	Analist klinische chemie	93711	2	
		Analist pathologie	93712		
		Biotechnologisch analist	93713		
		Chemisch- fysisch analist	93714		
	Microbiologisch analist	93715			
Savantis	Middenkaderfunctionaris afbouw en onderhoud	Calculator/onderhoudsspecialist	94521	2	
		Kleur- en interieuradviseur	94524		
		Projectleider	94525		
		Ondernemer	94523		
	Vormgeving ruimtelijke presentatie en communicatie	Stand-winkel- en decorvormgever	91541	1	
Vormgever productpresentatie	91542				
Winkelpubliciteitvormgever	91543				
	Specialist Schilderen	Specialist decoratie en restauratie	92741	1	
Kenniscentrum SH&M	Meubelmaker/(scheeps)interieurbouwer*	Meewerkend leidinggevende	94591	1	
		Ondernemer	94592	1	
	Creatief vakmanschap (SVGB / SH&M)	Ontwerpend meubelmaker	93686	1	
SVGB kennis- en opleidingscentrum	Goud- en zilversmeden	Goudsmid	92803	1	
		Zilversmid	92804	1	
	Uurwerktechniek	Uurwerktechnicus	95210	1	
	Creatief vakmanschap (SVGB / SH&M)*	Glazenier	93681	1	
		Keramist	93682		
		Ambachtelijk schoenmaker	93683		
		Hoedenmaker	93684		
Lederwarenmaker		93685			
VTL	Havenlogistiek	Manager havenlogistiek	95260	1	
	Visserij officier	Werktuigkundige zeevisvaart W4	91923	1	
		Stuurman zeevisvaart W4	91924	1	
	Koopvaardij officier alle schepen	Maritiem officier alle schepen	91931	1	
		Scheepswerktuigkundige alle schepen	91932	1	
		Stuurman alle schepen	91933	1	
	Maritiem waterbouwer	Scheepswerktuigkundige waterbouw	93101	1	
		Stuurman waterbouw	93102	1	
	Binnenvaart	Kapitein binnenvaart	95640	1	
	Scheeps- en jachtbouwkundige	Scheeps- en jachtbouwkundige	93080	1	
	Baggermeester	Baggermeester	93020	1	
	Manager transport en logistiek	Manager transport en logistiek	91870	1	
	Luchtvaartdienstverlener	Luchtvaartdienstverlener	91850	1	
	Totaal				47

*voorschot op clustering kwalificaties

Bijlage 2: Procesbeschrijving besluitvorming selectieproces niveau-4 kwalificaties (beslisboom)

Uitgangspunten

De volgende uitgangspunten zijn gehanteerd:

- De huidige kwalificatiestructuur (2011-2012) is opgebouwd uit 238 kwalificatiedossiers en 620 kwalificaties, gerangschikt op vier niveaus. Getalsmatig hebben we te maken met 263 kwalificaties verbonden aan niveau 4. Dit correspondeert met het aantal crebo-codes dat uitgegeven is voor een kwalificatie op niveau 4.
- De verblijfstijd van een student. Dit is een belangrijk objectief gegeven wat inzicht geeft in noodzakelijke duur van een opleiding. Om een goed beeld te krijgen van de verblijfstijd is gekozen voor een cohort waarvan de cijfers bekend zijn van instroom tot diplomering. Dit is cohort 2006-2010.

Discriminanten

De selectie van kwalificaties die in aanmerking komen voor een nominale studieduur van vier jaar is gebaseerd op een aantal criteria bedoeld om de lijst van 263 kwalificaties te reduceren. De volgende stappen zijn daarbij doorlopen:

- Stap 1: Selectie op grond van gemiddelde verblijfstijd per student per kwalificatie. Als mediaan is gekozen voor een gemiddelde verblijfstijd van 42 maanden. Er is gebruik gemaakt van de gegevens van 61.366 studenten die een niveau-4 opleiding met een diploma hebben afgerond. Daarvan hebben 45.343 studenten hun diploma behaald in de bol. Deze selectie is de basis waarop is verder gewerkt.
- Stap 2: De resultante van stap 1 is, op verzoek van de minister, vergeleken met de situatie zoals deze gold voor 1995. De daaruit volgende resultante vormt de basis voor stap 3.
- Stap 3: Door de selectie op basis van een correlatie met een eindtermendocument uit 1995 of eerdere jaren zijn kwalificaties welke nu zijn vastgesteld buiten de selectie geplaatst. In deze stap zijn die kwalificaties toegevoegd die afgefallen waren maar waarop wel wettelijke beroepsvereisten van toepassing zijn. Dit is de resultante als basis voor stap 4.
- Stap 4: Per oktober 2011 worden door instellingen opleidingen aangeboden. Gekeken is naar die opleidingen die voldoen aan de volgende criteria:
- Op latere datum vastgesteld dan 1 februari 2005
 - Ingedeeld op niveau 4
 - Aangeboden als bol
- De gevonden kwalificaties zijn in een aparte categorie weergegeven, vanwege onvoldoende gegevens. Deze kwalificaties zullen uiteindelijk ook beoordeeld worden nadat de gegevens betreffende opleidingsduur bekend zijn. Zij worden als aparte categorie vermeld in het advies.
- Stap 5: Op grond van een inventarisatie bij de uitvoerende instellingen zijn data verzameld over het huidige aanbod van niveau-4 opleidingen en de daaraan gekoppelde aangeboden studieduur. Deze data zijn vervolgens beoordeeld op aanbod in driejarige trajecten en vierjarige trajecten. Toepassing van de volgende cesuur heeft tot een verdere selectie geleid:
- Indien tenminste 25% van de instellingen een opleiding in drie jaar aanbiedt, is dat voldoende reden om de opleiding/kwalificatie niet te selecteren voor een vierjarige studieduur.*

- Stap 6: Aan paritaire commissies is gevraagd om een advies te geven welke kwalificaties niet voor verkorting van de studieduur in aanmerking komen, gebaseerd op vooraf aangedragen criteria zoals wettelijke beroepsvereisten, studeerbaarheid en branchevereisten. Een vergelijk tussen de selectie op grond van de eerdere stappen en de opgave van paritaire commissies heeft geleid tot een verdere reductie van het uiteindelijke aantal kwalificaties. Ook is gekeken of bij gemeenschappelijke kwalificaties een unaniem advies is gegeven door de afzonderlijke paritaire commissies. Op grond van aangekondigde samenvoeging van kwalificaties in 2012 is een aantal kwalificaties verwijderd van de lijst. Dit vormt de basis voor de laatste stap in de selectie, zijnde stap 7.
- Stap 7: Deskundigheid van leden van de thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren is benut voor een toetsing van het proces en de uiteindelijke resultante. Daarnaast zijn de nu geselecteerde opleidingen getoetst op de leerweg waarin deze worden aangeboden. Als laatste is rekening gehouden met de verwachte effecten van de herziening van de kwalificatiestructuur.

Resultante

SBB concludeert dat, op grond van de toepassing van de beslisboom zoals beschreven, het percentage van niet te verkorten opleidingen uitkomt op ca. 17% van het totaal.

Bijlage 3: Samenvatting uitkomsten inhoudelijke discussie paritaire commissies en thema-adviescommissie Kwalificeren & Examineren

Bewust verantwoordelijk

De voorgenomen beleidsmaatregel om de niveau-4 opleidingen te verkorten is van invloed op zowel het stelsel van beroepsopleidingen als op de leerloopbaan van de student. In zowel de paritaire commissies als de thema-adviescommissie heeft de opdracht tot verkorting van een substantieel deel van de niveau-4 opleidingen geleid tot een brede discussie over o.a. de effecten op naastliggende thematische aspecten als studeerbaarheid voor de leerling, uitwerking naar bpv en de functie van de niveau-4 opleiding in de beroepskolom. Een compilatie van de discussie is in deze bijlage benoemd.

Minder ruimte voor bpv en beroepsspecifieke aspecten

Een kortere opleidingstijd stelt nieuwe eisen aan de opbouw van het curriculum, zoals de beschikbare tijd voor beroepspraktijkvorming (bpv) en complexe vakkennis en vaardigheden. Immers: de eisen die aan de beginnend beroepsbeoefenaar worden gesteld zullen niet wijzigen en dit kan leiden tot een spanning tussen de verwachting van het bedrijfsleven en de kwaliteit van de afgestudeerden en hun directe inzetbaarheid in het beroep. Daarnaast leeft de verwachting dat door de invoering van centrale examens voor Nederlandse taal, rekenen en Engels deze beroepsspecifieke aspecten binnen een verkorte opleiding nog meer in de verdrukking raken.

Talentontwikkeling van de student; minder studenten eindniveau niveau 4

De ontwikkeling van een student is afhankelijk van een aantal aspecten. Niet in de minste plaats is dat het startniveau waarmee een student begint aan een opleiding. Niveau-4 opleidingen zijn toegankelijk voor leerlingen afkomstig van het vmbo, niet alleen leerlingen afkomstig van de gemengde en theoretische leerweg, ook de leerlingen vanuit de kaderberoepsgerichte leerweg hebben toegang.

Een aspect is de talentontwikkeling bij deze laatste groep van studenten. Dit stelt hogere eisen aan de opleidingstijd in relatie tot de complexiteit van een opleiding, het verwerven van de benodigde kennis en het aanleren van gewenste vaardigheden. Het verdient aanbeveling om rekening te houden met deze groep van studenten die in potentie in staat zijn om een opleiding op niveau 4 af te ronden, mits daarvoor de benodigde studietijd beschikbaar is.

Een ander aspect bij talentontwikkeling is het gegeven dat jonge studenten gedurende hun mbo-loopbaan vaak nog van opleiding veranderen, zijnde de opleidingsswitch. De gevolgen daarvan blijven beperkt wanneer een student de mogelijkheid heeft om het vierde leerjaar te benutten als extra tijd om de opleiding met succes af te ronden. Dit blijkt onder andere uit het onderzoek 'Feitelijke studieduur opleidingen niveau 4' van eco (oktober 2011) dat op verzoek van SBB is uitgevoerd.

Voor studenten die switchen of voor hen die, afkomstig van niveau 2 of 3, instromen in een niveau-4 opleiding is het nu nog bestaande vierde leerjaar een extra borging om de opleiding met succes af te ronden. Dit extra jaar kan toekomstige tekorten op de arbeidsmarkt beperken en bijdragen aan de innovatieve kracht van Nederland¹.

¹ Deze conclusie is getrokken in 'Maatschappelijke achterstanden van de toekomst', Onderwijsraad, december 2011.

Positie van de niveau-4 opleiding in het stelsel van beroepsopleidingen

Belangrijke eigenschappen van een niveau-4 opleiding zijn de aansluiting op de arbeidsmarkt én de mogelijkheid van doorstroom naar een hbo-opleiding. Hbo-instellingen hebben momenteel in veel gevallen afspraken met mbo-instellingen over een reductie op de opleidingsduur voor studenten op basis van een afgeronde mbo-4 opleiding. De discussie over de verkorting van de opleidingstijd van een mbo-4 opleiding leidt er nu al toe dat signalen worden ontvangen van hbo-instellingen die overwegen om de mogelijkheid tot reductie in te trekken, waarmee de toekomstige student geconfronteerd zal worden met een gewijzigde opleidingsduur op hbo-niveau.

In het huidige mbo-stelsel maken veel studenten gebruik van de mogelijkheid om door te stromen naar hogere niveaus, direct opvolgend in de tijd of met tussenpozen waarin werkervaring wordt opgedaan. Vooral in de bbl is dit veelvuldig aan de orde, omdat studenten vaak eerst niveau 2, vervolgens niveau 3 en tenslotte niveau 4 doorlopen.

Voor jonge mensen die, vanaf hun vmbo-tijd, in deze vorm van werkend leren hun loopbaan vervolgen heeft de verkorting van nominale studieduur tot gevolg, dat de kans op het behalen van een niveau-4 opleiding naar verwachting afneemt. Daarmee wordt deze leerweg te kort gedaan ten opzichte van de bol. Voor volwassen studenten is een verkorting van de nominale studieduur van minder invloed, omdat door eerder verworven competenties minder tijd nodig is voor het behalen van een niveau-4 diploma.

Als laatste aspect behorende bij de discussie over de positie van de niveau-4 opleiding is de concurrentie tussen de vierjarige en driejarige niveau-4 opleidingen. Een verwacht gevolg is dat toekomstige studenten eerder zullen kiezen voor een driejarig traject of lager opleidingsniveau.